

Malfatgs encunter l'umanitad

In nov mez d'instrucziun svizzer

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **1995 ha l'ONU stgaffi ina dretgira speziala per giuditgar ils malfatgs da guerra commess 1994 en Ruanda. Sco accusadra suprema han ins tscherni la giurista tessinaisa Carla Del Ponte; lezza maina pia quest uffizi en l'Africa da l'ost, sper in'incumbensa analoga tar la Dretgira per malfatgs da guerra en l'anteriura Jugoslavia.** Ussa vegn l'accusadra suprema disfamada cun la critica ch'ella sa deditgeschia cunzunt a sia lavur en l'Olanda e tralascia quella en Tansania. La «Basler Zeitung» dals 30 da fanadur commentescha: «Ils Stadis unids refuseschan da princip da sa suttemetter ad ina giurisdicziun internaziunala. Perquai smin'ins (...) ch'ins na veglia tuttina betg eliminar Del Ponte perquai che sia lavur avess sa mussada inefficazia, mabain gist perquai ch'ella astga preschentar adina dapli success. La cumprova ch'ina giurisdicziun internaziunala independenta po funcziunar na va actualmain tuttina betg per staila als Stadis unids» (p. 4). Ma tge vul dir «malfatgs da guerra»? Quai declera en furma simpla e concreta in mez d'instrucziun* destinà per scolas da vierva tudestga. L'emprim dat el exempels d'acts da terror, lura rapporta'l da genocidis declarond lur premissas ed andaments, finalmain tracta'l cas che han stgaffi problems anc averts.

Acts da terror e genocidis

Gia l'emprim maletg mussa in malfatg da stadi. Igl è la reproducziun d'ina da las ovras la pli renunadas dal pictur spagnol Francisco Goya (1746–1828). L'artist mussa «truppas franzosas d'occupaziun sut Napoleon executond rebels spagnols» (p. 7). Lura rapportan ils auturs co ch'ils Romans hajan conquistà in reginam antic e lura deputà ils survivents. I suanda il mazzament dals avdants da Jerusalem 1099 tras l'armada dals «cruschads» (p. 8), l'arsa da la populaziun gidieua enturn 1350 a Basilea, Strassburg «e tuttas citads sper il Rain» (p. 10), «l'execuziun da la garnischun da Greifensee tras ils conquistadurs» (1444, p. 11), in mazzament d'Amerindians en México tras la soldatesca d'Hernán Cortés (1485–1547), quel da 40 000–70 000 Hereros tras l'armada coloniala tudestga «en l'intschess da la Namibia d'oz» (p.

14) ed il bumbardament strategicamain inutil da Dresda en Saxonia (1945). Lura vegn il chapitel: «Dals singuls acts da terror al genocidi (...). Pir en il 20avel tschientaner han ins destrui pievels entirs u gruppas etnicas entiras. Oramai davi ils mezs tecnics ed organisatoris basegnaiVELS, sco armas, vias da transport, mezs da communicaziun (...). Ins ha destrui pievels en trais modas. Ins als ha bandischads (...) u sfurzads da s'adattar, (...) ins ha uschiglio pruvà da mazzar il dumber il pli grond pussaivels da lur members (...). In genocidi vegn oz planisà d'in stadi (...) e sa basescha sin in program politic; ina partida u gruppa sumeglianta che pretend la destrucziun d'in pievel u d'ina cuminanza etnica realisescha sia finamira sch'ella surpiglia la pussanza en il stadi» (p. 20). Ma pertge insumma vegni endament da destrui in pievel entir? «In motiv relevant è il naziunalissem. Ins stima fitg l'agen pievel – la naziun – e tuts tschels blier pli pauc. Per engrondir e rinforzar l'agen pievel, u per al preservar da la ruina che para d'al smanatschar, maneg'ins da stuair eliminar in auter che para privlus (...). In auter motiv che pareva da giustifitgar in genocidi era l'utopia politica. Ins carteva d'avair chattà or in urden social gist ed ideal. Sche blers umans na levan savair novas da lez urden, gnivà'l savens realisà cun ina revoluziun e lura defais cun tuts mezs. La tschertezza da realisar la fin finala il bain da la carstgounadad entira serviva per giustifitgar l'extirpaziun da grondas gruppas etnicas» (p. 21).

Il temp dals naziunalissem

Ils auturs descrivan il svilup dal sentiment naziunal en l'Europa dal 19avel tschientaner e la brama da stgaffir stadis naziunals. En mintga naziun sa basav'ins sin elements cuminaivels «ch'ins giuditgava fitg buns. Quai chaschunava il privel ch'il sentiment naziunal sa transfurmia en arroganza visavi ils members d'autras naziuns, pia en naziunalissem; lura manegiv'ins da posseder l'istorgia la pli grondiusa, il linguatg il pli expressiv, ils poets e filosofis ils pli profunds. Da quai faschevan derivar blers naziunalists ina revendicaziun da pussanza sur auters pievels (...). En vasts intschess, savens schizunt en las medemas citads e vischnancas vivevan (...) members da

confessiuns e cuminanze linguistics differentas. La creaziun da stadis naziunals en talas regiuns stueva chaschunar conflicts tar la fixaziun dals cunfins; (...) in tal stadi stueva cumpigliar minoritads che levan strusch far part da lez. Sch'ellas sa distinguevan insaco da la maiortad, temeva questa ch'ellas pericliteschian l'unitad, purezza e vigur da la naziun (...). Politichers fitg naziunalists manegiavan ch'ins possia mantegnair la naziun be sch'i na dess nagina minoritad pli aifer ils cunfins naziunals e ch'ins duaja perquai eliminar tuttas» (pp. 23–24). Il manual citescha t. a. il Franzos Bertrand Barère (1755–1841), in dals organisaturs da la terror: «Oz vi jau far attent al linguatg il pli bel da l'Europa, (...) incumbensà da transmetter al mund ils patratgs sublimes da la libertad (...). Il federalissem e la superstiziun discurren breton, (...) l'odi encunter la republica discurre tudestg [en l'Alsazia, G. S.-C.], la cunterevoluziun italian [en Corsica, G. S.-C.] ed il fanatissem discurre basc. Liquidain quels instruments da donn ed engion! (...) La lingua d'in pievel liber sto esser la medema per tuts» (cità p. 24).

La tragedia emblidada da l'Ucraina

Da Frantscha a la Russia ha sa sviluppada e derasada la persvasiun ch'in'elita revoluziunara duaja construir in urden social ideal «cun ina dictatura» (p. 28). En l'Ucraina sovietica ha il dictatur Josif Dschugasvili «Stalin» (1879–1953) applitgà questa norma commettend in genocidi cunter il pievel da lez pajais. Ins duai savair grà als auturs dal manual ch'i han resguardà quella tragedia europeica pauc enconuschenta dal 20avel secul. Stalin leva fusiunar ils bains purils a cooperativas dirigidas dal stadi; (...) uschia dueva la produziun agricula crescer, meglierond l'organisaziun e duvond mezs tecnics moderns sco ils tractors (...). L'Ucraina, intschess fitg fritgaivel, era decisiva per il success da lezzas mesiras (...). Stalin temeva las aspiraziuns ucranaisas a l'autonomia (...). Cunzunt là ha sa palesada ina ferma resistenza encunter las fusiuns; la produziun agricula è chalada empè da crescer. Stalin e ses gidanters han lura decis da disciplinar ils Ucrainais provotgond artificialmain in fomaz (...). La stad 1929 han ins augmentà massivamain las taglias dals purs

ils pli ritgs; blers han perquai stuè vender lur bains. Davent da l'enviern 1929 han ins eliminà lezs purs, als depurtond en las regiuns las pli crivas da Sibiria; var 20 % n'han betg survivì il transport. En ils champs da Sibiria murivan annualmain var la mesadad dals praschuniers (...). Var ina quarta part dals depurtads derivava da l'Ucraina. 1930–1931 èn ils purs entrads en las cooperativas pervi dal ferm squitsch (...). La produziun ucranaisa è lura chalada: 1930 23 milliuns tonnas granezza, 1931 18 milliuns, 1932 strusch 15 milliuns; ina gronda part è smarschida pervi da magasinagi inadeguat. Anc adina pretendeva il stadi dentant 7,7 milliuns tonnas (...). La primavera 1932 ha entschat il fomaz (...). 1932–1933 èn var 4–5 dals 30 milliuns avdants da l'Ucraina morts da fom (...). 1930–1931 pretendevan purs rebels la dissoluziun da las cooperativas, il return dals depurtads, la reavertura da las baselgias serradas dal stadi e per part l'indipendenza da l'Ucraina. La regenza ha pronunzià var 20 000 sentenzias da mort» (pp. 52–54).

Il communissem assassin

A medem temp han ins promovì il russ en scola sin donn e cust da la vierva dal pievel. L'Ucraina sovietica da lezza giada correspundeva a la part principala da l'Ucraina d'oz; la cultura naziunala para oz pli ferma en ils intschess che faschevan part da Pologna e Rumunia fin a 1939–1940 e n'han betg fatg atras il fomaz provotgà da Stalin. Il manual rapporta anc d'auters genocidis commess da stadis communists, numnadamain l'expulsiun da var 14 milliuns Tudestgs da lur patria tradiziunala, l'oppressiun dals Tibetans t. a. tras aborts sfurzads e depurtaziuns en champs da lavur, la mort da var 2,5 milliuns persunas en Cambogia 1975–1978. Anc pendent è la sort da Tibet nua ch'ins na percorsa oz nagina vista. Ils auturs rapportan era d'auters malfatgs dal 20avel tschientaner encunter l'umanitad, numnadamain ils mazzaments da milliuns Armenians e gidieus e d'in mez milliun Tutsis da Ruanda.

Carla Del Ponte: «Nus na renunziain»

Ina valor speziala per chapir l'actualitad han las otg paginas deditgadas a las guerras dals onns novanta en l'anteriura

Jugoslavia, damai che l'avegnir da Bosnia-Ercegovina, Montenegro, Cosovo e Macedonia è anc adina avert. Chattaunils trais pievels da Bosnia-Ercegovina ina via cuminaivla en il pajais nua ch'i vivan ensemen dapi tschientaners? Sa sviluppan il Montenegro e Cosovo a stadis independents pitschens, u chattaunils furmas da convivenza cun pajais limitrofs? Prevala la disfidanza u l'interess cuminaivel en las relaziuns delicatas tranter la maiortad slava cristiana e la minoritad albanaisa musulmana da Macedonia? Tut quai ans riguarda tant pli che blers umans da quels pajais vivan e lavuran tar nus. Ma ins na po bajegiar l'avegnir senza resguardar ils imperativs da la giustia. Il davos chapitel dal manual tracta t. a. la Convenziun internaziunala per la prevenziun ed il chastì dal genocidi (1948) e «las dretgiras penals internaziunalas dapi 1993» (p. 109). Lezza convenziun definescha manidlamain il genocidi sco «ina da las accziuns suandantas, commessa cun l'intenziun da destrui tuttafatg u parzialmain ina gruppa differenziada tras la naziunalitad, l'etnia, la razza u religiun, saja quai mazzond members da lezza gruppa, donnegiond grevamain ils corps u las olmas da ses members, la sfurzond apostada da viver en relaziuns che pon chaschunar sia destrucziun fisica totala u parziala, prendend mesiras per impedir naschientschas aifer la gruppa, u transferind cun violenza uffants da la gruppa en in'austra» (p. 108). Sin lezza convenziun sa basescha la lavur da las dretgiras per malfatgs da guerra commess en l'anteriura Jugoslavia ed en Ruanda. Carla Del Ponte collavura pia al svilup d'ina giurisdicziun internaziunala che duess promover il respect per las cuminanze umanas. Nossa confederada ha declerà a la «NZZ» dals 18 da fanadur (p. 5) en connex cun ils assassins serbs da var 10'000 umens musulmans: «Jau hai ditg a las dunnas da Srebrenica che nus na renunziain. Per las unfrendas èsi impurtant da savair ch'i dat glied che na renunzia. Per ellas simbolisainsa la giustia».

* Peter Gautschi e Helmut Meyer, *Vergessen oder erinnern? Völkermord in Geschichte und Gegenwart. Turitg (Centrala interchautunala per mezs d'instrucziun, ISBN 3-906743-57-8) 2001.*